

KONKURENCE PRÁVA NA SPRAVEDLIVÝ PROCES A POŽADAVKU NA RYCHLÉ A EFEKTIVNÍ INSOLVENČNÍ ŘÍZENÍ VE SVĚTLE DOSAVADNÍ JUDIKATURY ÚSTAVNÍHO SOUDU

JAKUB JUŘENA

Faculty of Civil Law, Masaryk University, Czech Republic

Abstract in original language

Příspěvek rozebírá tři významné nálezy Ústavního soudu, které zrušily některé části insolvenčního zákona. Tyto nálezy fakticky řeší konkurenci mezi legitimním požadavkem na rychlost a efektivnost insolvenčního řízení a právem na spravedlivý proces, které svědčí jeho účastníkům.

Key words in original language

Insolvenční řízení, právo na spravedlivý proces, rychlost a efektivita insolvenčního řízení, fikce zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení, popěrné právo věřitelů.

Abstract

This contribution discusses three important rulings of the Constitutional Court that abolished some of the provisions of the Insolvency Act. These rulings solve a conflict between the legitimate demand for speed and efficiency of insolvency proceedings and the right to a fair trial as evidence of its participants.

Key words

Insolvency proceeding, right to a fair trial, speed and efficiency of insolvency proceeding, fiction of withdrawal of proposal for discharge of debts.

Insolvenční řízení, je zvláštním druhem občanského soudního řízení. Řídí se primárně z. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) přičemž se subsidiárně použijí ustanovení o.s.ř.

Jelikož je insolvenční řízení řízením, ve kterém má docházet k hromadnému uspořádání majetkových vztahů mezi dlužníkem a osobami, které jsou dotčeny dlužnických úpakem (věřitelé), musí v rámci tohoto řízení být zohledňováno právo na spravedlivý proces.

Jedním z předních cílů zákonodárce při přípravě stávající právní úpravy insolvenčního řízení bylo urychlení dynamiky insolvenčního řízení. Z tohoto důvodu byly do insolvenčního zákona zahrnuty právní nástroje, které mají řízení zefektivnit. Mimo zavedení nejrozumnějších lhůt (, u kterých však často chybí sankce při nedodržení) je dalším

nástrojem i omezení možnosti účastníků řízení odvolávat se proti vydaným usnesením insolvenčního soudu.¹ Tím však mohou být účastníci insolvenčního řízení omezování ve svém právu na spravedlivý proces.

Logicky tedy i² na půdě insolvenčního zákona dochází ke střetu mezi legitimním požadavkem na rychlost a efektivnost insolvenčního řízení a na druhé straně práva na spravedlivý proces, které svědčí jednotlivým účastníkům insolvenčního řízení.

Tento příspěvek se zaměřuje na dosavadní judikaturu Ústavního soudu, která se uvedenou problematikou zabírá.

1. POPĚRNÉ PRÁVO VĚŘITELŮ

Jednou z významných novot insolvenčního řízení podle insolvenčního zákona bylo oproti zákonu o konkursu a vyrovnání zrušení popěrného práva věřitelů. Věřitelé, kteří uplatňují své nároky v insolvenčním řízení přihláškou, tak od 1. 1. 2008 nebyly oprávněni popírat (rozměj napadat v rámci insolvenčního řízení) přihlášené pohledávky jiných věřitelů.

Důvodem přijetí takovéto úpravy byla dosavadní praxe konkursních věřitelů, kdy jejich vzájemné (často i účelové a právně neopodstatněné) popěrné úkony v rámci konkursního řízení podle zákona o konkursu a vyrovnání, jednak umožňovali manipulaci s hlasovacími oprávněními ostatních věřitelů (v rámci hlasování ve věřitelských orgánech), jednak řešení takto vzniklých sporů razantně protažovalo konkursní řízení. Cílem nové úpravy tedy bylo odstraněním institutu popěrného práva věřitelů zefektivnit průběh insolvenčního řízení.

Podle úpravy účinkující od 1. 1. 2008 náleželo popěrné právo pouze insolvenčnímu správci. Jen správce byl tedy zmocněn k přezkoumávání přihlášených pohledávek, a bylo pouze na něm, zda v souladu se svým právním názorem, jednotlivé přihlášené pohledávky popře.

Z logiky insolvenčního řízení, kdy dochází k zásadně proporcionalnímu uspokojování přihlášených věřitelů, zjištění pohledávky insolvenčním správcem, automaticky znamená, degradaci postavení ostatních přihlášených věřitelů. Přitom neexistoval instrument, který by korekci chybného nepopření pohledávky

---

¹ V insolvenčním řízení se rozhoduje usnesením. Viz § 88 odst. 1 insolvenčního zákona.

² Situaci je možné podle mého názoru připodobnit k problematice relativně nového a kontroverzního institutu koncentrace občanského soudního řízení podle.

insolvenčním správcem umožňoval. Z pohledu insolvenčního správce potom tzv. zjišťování přihlášených pohledávek znamenalo největší pravomoc a zároveň, zejména s ohledem na odpovědnost insolvenčního správce za způsobenou škodu dle § 37 insolvenčního zákona, největší odpovědnost.

Neudržitelný a věřiteli kritizovaný³ stav, kdy se věřitelé v rámci insolvenčního řízení neměli možnost efektivně bránit proti úkonům jiného subjektu insolvenčního řízení (insolvenčního správce), kterými docházelo ke krácení jejich subjektivních nároků vůči majetkové podstatě dlužníka, změnil Ústavní soud dosud svým patrně nejvýznamějším rozhodnutím, které se týká průběhu insolvenčního řízení.

Plenárním nálezem sp.zn. Pl.ÚS 14/10 z 1. 7. 2010 bylo s účinností od 31. 3. 2010 zrušeno ustanovení § 192 odst. 1 insolvenčního zákona, které výslovně zakazovalo popěrné úkony věřitelů. Nález byl mimo jiné odůvodněn právě právem na spravedlivý proces účastníků insolvenčního řízení. Ústavní soud tak v tomto případě rozhodl, že prostředek, kterým byl sledován jinak legitimní požadavek rychlého a efektivního insolvenčního řízení, byl z pohledu práva na spravedlivý proces nepřiměřený.

Insolvenční správce měl při přezkumu přihlášených pohledávek věřitelů (jak naznačuje i zmiňovaný nález Ústavního soudu) postavení orgánu veřejné moci, kdy z pozice nadřazeného subjektu autoritativně rozhodoval o právech přihlášených věřitelů. Na tomto stavu samoosobě nebylo možné spatřovat nic závadného. Problémem však byla neexistence opravného prostředku proti tomuto „vrchnostenském“ zjištění pohledávky insolvenčního věřitele. Havlův argument, že je možné stanovisko insolvenčního správce korigovat působením dohlédací činnosti insolvenčního soudu, který představuje ve svém článku reagujícím na nález Ústavního soudu,⁴ nemůže nejen podle mého soudu obstát.⁵ Nelze totiž přehlédnout, že koncepce insolvenčního zákona před nálezem Ústavního soudu, světovala přezkum (a následné popření nebo zjištění pohledávky) výlučně do gesce insolvenčního správce. Situace, která by umožňovala soudu v rámci dohlédací činnosti, správci nařídít jaké stanovisko má zaujmout k jednotlivé přihlášené pohledávce by bořila stávající koncept rozdělení rolí insolvenčního soudu a insolvenčního správce,

---

³ Srovnej: JASENSKÝ, M. : Absence věřitelského popěrného práva je vadou systému insolvenčního práva.

⁴ Srovnej: HAVEL, B. : Ústavní soud o zrušení části insolvenčního zákona a chyba systému.

⁵ Srovnej: LISSE, L. : Malá poznámka ke kritice zrušení části insolvenčního zákona.

kdy má insolvenční správce své úkoly, které plní samostatně a za jejichž plnění také sám zodpovídá.

Aby bylo právo na spravedlivý proces v souladu s nálezem Ústavního soudu zachováno a věřitelé mohli v rámci insolvenčního řízení efektivně hájit své nároky, zákonodárci tak nezbylo, než do insolvenčního zákona začlenit institut popěrného práva věřitelů.

Institut je de lege lata svázán přísnými podmínkami a zároveň popření pohledávky jiného věřitele, na rozdíl od staré úpravy v zákoně o konkursu a vyrovnání, nemá vliv na hlasovací práva popěrného věřitele.

2. FIKCE ZPĚTVZETÍ NÁVRHU NA POVOLENÍ ODDLUŽENÍ A NEMOŽNOST ODVOLÁNÍ

Další dva nálezy Ústavního soudu, které zrušily ustanovení insolvenčního zákona, rovněž odstranily institut, který měl směřovat k urychlení insolvenčního řízení. Důvodem zde opět byla (mimo jiné) ochrana práva na spravedlivý proces účastníků insolvenčního řízení.

Jedná se o nález sp.zn. Pl.ÚS 42/08 ze dne 21.04.2009 a dále o nález sp.zn. Pl.ÚS 19/09 ze dne 27.07.2010.

Prvním z nálezů došlo ke zrušení části ustanovení § 394 insolvenčního zákona, podle kterého nebylo přípustné odvolání proti usnesení, kterým insolvenční soud bere na vědomí zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení.

Oba nálezy jsou odůvodněny obdobnou argumentací. Druhý z nálezů ostatně konstatuje, že ustanovení, které ruší, by bylo možné zrušit již prvním z uvedených nálezů. To však nemohlo být učiněno z důvodu nedostatečné aktivní legitimace stěžovatele.

Ústavní soud zde vyšel z argumentace, která považuje fikci zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení podle § 399 odst. 2 insolvenčního zákona za nepřípustnou. Důvodem je, že „... se ve všech vyspělých právních řádech používají např. instituty domněnek výlučně při zjišťování skutkového stavu, tj. při objasňování a zjišťování rozhodných skutkových okolností. Urychlovací instituty (např. kontumační rozsudek nebo prekluzivní lhůty) se tak užívají výlučně v oblasti, na niž dopadá zásada projednací, a není možné v zájmu urychlování řízení užívat tyto prostředky pro dispozici řízením a předmětem řízení.“⁶

Druhý plenární nález potom zrušil již shora zmíněné ustanovení § 399 odst. 2 insolvenčního zákona, podle kterého docházelo k fikci zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení v případech,

---

⁶ Nález sp. zn. Pl.ÚS 19/09, odst. 18.

kdy se dlužník bez omluvy nedostavil na schůzi věřitelů, na níž se rozhoduje o způsobu oddlužení.

I v těchto případech tedy Ústavní soud upřednostnil právo na spravedlivý proces před instituty urychlujícími řízení.

Následně zákonodárce (proti negativní zákonodárné vůli Ústavního soudu) obnovil původní znění § 394 odst. 2 insolvenčního zákona. De lege lata je tedy opět odvolání proti usnesení, kterým bere soud na vědomí zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení, nepřípustné.

Aktuální stav však již podle mého názoru snese i pohled ústavněprávní optikou. Nemožnost odvolání proti takovému usnesení soudu, byla totiž podle mého názoru ústavně nepřípustná, jen v momentě, kdy v zákoně existovala fikce zpětvzetí návrhu na povolení oddlužení v případě nedostavšího se dlužníka. Vzhledem k ochraně práva na spravedlivý proces, byla fikce zpětvzetí Ústavním soudem shledána protiústavní. Jelikož však nebylo možné zrušit ustanovení, které fikci aprobovalo (z důvodu výše zmíněného nedostatku aktivní legitimace stěžovatele), nezbylo Ústavnímu soudu než právo na spravedlivý proces chránit alespoň tím, že odstanil ustanovení, které znemožňuje použít opravný prostředek vůči procesu, kterým je fikce zpětvzetí provedena.

Po následném zrušení fikce zpětvzetí, však již může ke zpětvzetí dojít pouze dispozitivním úkonem účastníka řízení a nespátřuji důvod, proč by v tomto případě mělo být účastníkovi umožněno napravovat opravným prostředkem procesní úkon, který sám dobrovolně učinil.

Literature:

- JASENSKÝ, M.: Absence věřitelského popěrného práva je vadou systému insolvenčního práva. Epravo.cz [online]. Změněno 2. 12. 2011 [cit. 2011-2-12]. Dostupné z: <file:///C:/Users/David/Desktop/%C4%8D1%C3%A1nek%20pr.%20na%20spravedliv%C3%BD%20proces/absence-veritelskeho-poperneho-prava-je-vadou-systemu-insolvencniho-prava-65673.html>.
- HAVEL, B. : Ústavní soud o zrušení části insolvenčního zákona a chyba systému. Epravo.cz [online]. Změněno 2. 12. 2011 [cit. 2011-2-12]. Dostupné z: <file:///C:/Users/David/Desktop/%C4%8D1%C3%A1nek%20pr.%20na%20spravedliv%C3%BD%20proces/ustavni-soud-o-zruseni-casti-insolvencniho-zakona-a-chyba-systemu-65111.html>.
- LISSE, L. : Malá poznámka ke kritice zrušení části insolvenčního zákona. Epravo.cz [online]. Změněno 2. 12. 2011 [cit. 2011-2-12]. Dostupné z: <file:///C:/Users/David/Desktop/%C4%8D1%C3%A1nek%20pr.%20na%20spravedliv%C3%BD%20proces/mala-poznamka-ke-kritice-zruseni-casti-insolvencniho-zakona-66193.html>.

*Dny práva 2011 – Days of Law 2011 [online]. Brno: Masarykova univerzita, 2012 ISBN 978-80-210-5919-1 (soubor) 9788021047334. Dostupné z:
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>*

-

Contact – email
165820@mail.muni.cz